

پایداری و ارزشیابی اقلام غیر عملیاتی

کاوه مهرانی*، ابراهیم ابراهیمی**، مصطفی احمد خان بیگی***

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۲/۲۲

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۳/۲۵

چکیده

این مطالعه به بررسی پایداری اقلام غیر عملیاتی و واکنش بازار به این پایداری می‌پردازد. افزایش تکرارپذیری اقلامی که به طور پیش فرض غیر مکرر هستند، شاید بیانگر نگرش مدیریت در تغییر یا جابه‌جایی هزینه‌های مکرر در یک طبقه‌ی زودگذر باشد؛ یا ممکن است نشانگر یک عامل محیطی باشد که در آن این اقلام به طور طبیعی با تکرارپذیری بالایی رخ می‌دهند. در هر صورت هر یک از این دو وضعیت بیان می‌کند که تکرارپذیر بودن این اقلام دارای ملاحظات آتی است و به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاران در صورت پی‌بردن به این تکرارپذیری، آن را در ارزش‌گذاری خود وارد کنند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در شرکت‌های مورد بررسی، اقلام غیر عملیاتی دارای ثبات و پایداری هستند، اما بازار به این پایداری واکنش نشان نمی‌دهد.

واژه‌های کلیدی: پایداری، اقلام غیر عملیاتی، تکرارپذیری

طبقه بندی موضوعی: M41

* دانشجوی حسابداری؛ دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) (kmehrani@ut. c. ir)

** دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه تهران، تهران، ایران (ebrahimi705@gmail. com)

*** دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه تهران، تهران، ایران (babak. khanbeigi@gmail. com)

مقدمه

تحلیل گران مالی و سرمایه گذاران در تعیین جریان های نقد آتی به رقم سود حسابداری به عنوان تنها شاخص تعیین کننده توجه نمی کنند، بلکه برای آن ها پایداری و تکرارپذیری سود گزارش شده نیز بسیار مهم است. آن ها بیشتر از رقم نهایی سود، به ارقام تشکیل دهنده آن توجه می کنند. از دیدگاه آن ها سود حاصل از فعالیت های عملیاتی تکرارپذیر در مقایسه با ارقام غیر عادی و غیر مترقبه سود، محتوای اطلاعاتی بیشتری دارد، زیرا ارقام تکرارپذیر سود معیار خوبی برای برآورد جریان های نقد به حساب می آید.

آگاهی از اجزای تشکیل دهنده سود نیز برای سرمایه گذاران مهم است. اگر این ارقام ماهیت غیر مکرر و غیر عادی داشته باشند، انتظار بازار، گذرا بودن آن ها است و بنابراین بازار واکنش آن چنانی به آن ها نشان نمی دهد. اما اگر این ارقام غیر عملیاتی به طور پیوسته و مکرر رخ دهند، انتظار می رود بازار نیز به این تکرارپذیری واکنش نشان دهد.

در مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، تعریف صریحی از درآمد و هزینه غیر عملیاتی نشده است، اما هیئت استانداردهای حسابداری مالی امریکا، سود (زیان) غیر عملیاتی را هرگونه افزایش (کاهش) در خالص دارایی های واحد انتفاعی که از معاملات یا رویدادهای اتفاقی یا جانبی، ناشی شده باشد، مگر آن که افزایش (کاهش) مورد نظر مربوط به سرمایه گذاری صاحبان سرمایه (توزیع منابع میان صاحبان سرمایه یا وقوع هزینه) باشد، تعریف می نماید.

در این طبقه از صورت سود و زیان اقلامی همچون، ارقام استثنایی (ارقام با اهمیتی که منشأ آن رویدادها یا معاملاتی می باشد که در چارچوب فعالیت های عادی شرکت واقع می گردد و به منظور ارائه تصویری مطلوب، افشای جداگانه آنها، منفرداً یا در صورت تشابه نوع، در مجموع، به لحاظ استثنایی بودن ماهیت یا وقوع ضرورت می یابد) بند ۲ استاندارد حسابداری ۶ ایران) و عملیات متوقف شده و هزینه های جذب نشده قرار می گیرند. ماهیت این نوع ارقام، غالباً وقوع غیر مکرر آن ها است، با این وجود برخی از ارقام منعکس در این طبقه به طور مکرر گزارش می شوند.

آنچه بر اهمیت ارقام غیر عملیاتی می‌افزاید تأثیری است که بواسطه‌ی انعکاس در صورت سود و زیان، بر پیش بینی سودهای آتی می‌گذارند و موضوع دیگر معرفی شدن این ارقام به‌عنوان یکی از چندین ابزار مدیریت سود است.

بورگستالر و همکاران (۲۰۰۲) شواهدی ارائه می‌دهند مبنی بر اینکه ارقام استثنایی منفی تا اندازه زیادی گذرا هستند. برآوردهای تجربی مدل پیش‌بینی سود تأیید می‌کند که ارقام استثنایی منفی گذراتر از باقیمانده‌ی اجزای سود است. مطابق با این پنداشت، حجم زیادی از تحقیقات تجربی نشان می‌دهند که بازار به طور قابل توجه‌ای ضریب ارزشیابی (ضریب واکنش) کمتری را به اجزای غیر مکرر سود حسابداری می‌دهد (استرانگ و واکر، ۱۹۹۳؛ الیوت و هانا، ۱۹۹۶). این ارزشیابی پایین، نشان می‌دهد سرمایه‌گذاران به این ارقام به دیده‌ی رویدادهای دارای افق متناهی می‌نگرند. همچنین نشان می‌دهد آن دسته از سیاست‌های گزارشگری حسابداری مورد پشتیبانی هستند که اجازه می‌دهند اجزای غیر تکراری سود به طور مجزا در صورت سود و زیان شناسایی شود.

بیان مسئله

کیفیت سود و میزان مربوط بودن آن به اهداف پیش‌بینی و ارزش‌گذاری، بستگی به میزان پایداری اجزای تشکیل دهنده‌ی آن دارد. پایداری، تداوم و ثبات یک قلم از یک دوره به دوره بعد را ارزیابی می‌کند و از طریق رگرسیون قلم دوره جاری نسبت به قلم دوره قبل برآورد می‌شود. هرچه پایداری سود بیش‌تر باشد، یعنی شرکت توان بیش‌تری برای حفظ سودهای جاری دارد و فرض می‌شود کیفیت سود شرکت بالاتر است (ثقفی و کردستانی، ۱۳۸۳).

ارقام غیر عملیاتی از جمله اجزایی از سود هستند که پایداری و محتوای اطلاعاتی آن‌ها مورد اختلاف نظر و سؤال است. در پژوهش حاضر سعی شده است تا به ارزیابی میزان ارتباط ارزشی ارقام غیر عملیاتی سود پرداخته شود. هدف تعیین این موضوع است که آیا بازار به تکرارپذیری ارقام غیر عملیاتی به‌عنوان یکی از زیرطبقه‌های سود واکنش نشان می‌دهد یا خیر. واکنش بازار به تکرارپذیری این زیر طبقه، اشاره به اهمیت این طبقه از صورت سود و زیان دارد. آگاهی از پایداری اجزای سود، به تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران کمک می‌کند که در ارزیابی‌های خود، هشیارتر عمل کنند.

پیشینه تحقیق

پیشینه نظری

آگاهی از پایداری سود می‌تواند در پیش‌بینی بازده‌ها مورد استفاده قرار گیرد. سرآغاز تاکید بر پایداری از علاقه‌مندی به شناخت نقش سودهای جاری در ارزشیابی ناشی می‌شود. می‌توان انتظار داشت که سود در صورتی دارای نقش ارزشیابی باشد که مدیران حاضر به گردآوری و ارائه اطلاعاتی برای پیش‌بینی جریان‌های نقدی به منظور استفاده در تصمیم‌گیری‌های داخلی باشند و سود این پیش‌بینی‌ها را حکایت کند (فرانکل و لیتاو، ۲۰۰۹).

جراید مالی پر از مقالاتی است که حکایت از افزایش میزان وقوع مخارج غیر تکراری پی در پی دارند. مثلاً به گفته‌ی تحلیل‌گر مریل لینگ، "اقلام خاص امروزه به قدری رایج هستند که دیگر خاص نیستند" (فولر، ۲۰۰۶). بارتون بیگز، رئیس سابق واحد استراتژیک مورگان استنلی گفته است "وجود یک، شاید هم دو مخارج غیر مکرر قابل درک است و احتمالاً برای قیمت سهام یک شرکت خوش‌بینانه است، زیرا عرشه‌ی کشتی را برای سودهای آتی پاک می‌کنند، اما وقوع مکرر کاهش ارزش‌ها، چگونه می‌تواند غیر مکرر یا غیر مترقبه باشد؟ سرمایه‌گذاران چگونه می‌توانند در آینده بر این باور باشند که سودهای مکرر، واقعاً جدی هستند و از طریق سوخت شدن‌های بعدی محو نمی‌شوند؟" (کردی و دیگران، ۲۰۱۰). از این رو درک بهتر ویژگی‌های پایدار این مخارج غیر مکرر مفید است و مهم‌تر از آن بهتر است بدانیم بازار به چنین مخارجی چگونه ارزش می‌دهد.

تکرار اقلام غیر عملیاتی گزارش شده قبلی تا اندازه قابل توجه‌ای به گزارشگری آتی اقلام غیر عملیاتی ارتباط دارد. البوت و هانا (۱۹۹۶)، در رگرسیون بازده بازار نسبت به سودهای غیرمنتظره و اقلام خاص غیر مکرر دریافتند که ضریب سودهای غیر منتظره با افزایش تکرارپذیری اقلام خاص غیر عادی دوره‌ی قبلی کاهش می‌یابد.

آنچه برای تجزیه و تحلیل ما در این مطالعه مهم‌تر است یافتن این است که آیا ضریب واکنش اقلام غیر عملیاتی با افزایش تکرارپذیری اقلام غیر عملیاتی گزارش شده‌ی قبلی افزایش می‌یابد یا نه. رسیدن به این نتیجه نشان می‌دهد که بازار به تکرار اقلام غیر عملیاتی ارزش می‌دهد. به عبارت دیگر، اگر بازار به این نتیجه برسد که اقلام غیر عملیاتی نیز پایداری یکنواختی را دنبال می‌کنند، آن را در محاسبات ارزش‌گذاری خود لحاظ می‌کنند، و

سرمایه‌گذاران می‌توانند به تکرارپذیری سود قبل از مالیات (سود پس از اقلام غیر عملیاتی)، و نه صرفاً سود عملیاتی توجه کنند.

همچنین این ادعا وجود دارد که حتی اگر یک قلم غیر عملیاتی در ماهیت مکرر باشد، بازار باز هم به این اقلام به عنوان اقلام دارای پایداری کمتر نسبت به سایر اجزای سود ارزش می‌دهد. از سوی دیگر، برخی تحقیقات انجام شده نشان داده است که مدیریت بعضاً پیش‌بینی خود از سودهای آتی شرکت را بواسطه‌ی طبقه‌بندی این اقلام نمایان ساخته و نیز در صورت امکان با تغییر طبقه‌بندی این اقلام به مدیریت سود مبادرت نموده است (خدادادی، ۱۳۷۵).

بنابراین با انجام این تحقیق می‌توان به این ادعا که مدیران با تغییر طبقه‌بندی و آوردن اقلام عملیاتی به دسته‌ی غیر عملیاتی، به مدیریت سود می‌پردازند، نیز پاسخ داد. اگر تکرارپذیری این طبقه برای سرمایه‌گذاران مشخص شود و بازار به آن واکنش نشان دهد، مدیریت دیگر از این نوع مدیریت سود، موفق عمل نخواهد کرد، چون بازار به آن پی خواهد برد. شواهد کردی و دیگران (۲۰۱۰) به طور کلی سازگار با این پنداشت است که مدیران در می‌یابند طبقه‌بندی هزینه‌های عملیاتی عادی به عنوان اقلام خاص جذاب است. ادبیات قبلی (مانند لایپ، ۱۹۸۶؛ الیوت و هانا، ۱۹۹۶؛ فرانسسز و دیگران، ۱۹۹۶؛ بردشاو و اسلوان، ۲۰۰۲؛ مک‌وی، ۲۰۰۶) نشان می‌دهند که هر چه یک قلم سطری با فاصله‌ی بیشتری از فروش در صورت سود و زیان قرار گیرد، بازار وزن کمتری به این قلم سطری می‌دهد. بنابراین، سهامداران شرکت به طور بالقوه از ضریب ارزشیابی کمتر داده شده به اقلام خاص (که معمولاً با فاصله‌ی بیشتری از فروش نسبت به هزینه‌های عملیاتی گزارش می‌شود) نفع می‌برند. آنچه مهم‌تر است این است که بازار به این پدیده واکنش نشان می‌دهد. همچنین نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که هر چه شرکت‌ها اقلام خاص غیرمکرر بیشتری را گزارش کنند، پایداری سود تعدیل شده کاهش می‌یابد و بازار به این پایداری کمتر به عنوان شواهدی مبنی بر کاهش ارزش گذاری سود، پاسخ می‌دهد.

پیشینه‌ی تجربی

تحقیقی که به طور خاص، تکرارپذیری اقلام غیر عملیاتی را بررسی کرده باشد، یافت نشد. با این حال در گذشته محققانی همچون بریکر و دیگران (۱۹۹۵)، لالی و لیم (۱۹۹۷)، پارکاش (۱۹۹۵)، الیوت و هانا (۱۹۹۶)، کورمندی و لایپ (۱۹۸۷) و کولینز و کوتاری (۱۹۸۹) به

بررسی اقلام غیر عادی و غیر مکرر پرداخته‌اند. تحقیقات تجربی (استیوارت، ۲۰۰۲؛ دی مارتینو، ۲۰۰۲؛ فولر، ۲۰۰۶) شواهدی ارائه می‌دهند مبنی بر اینکه (۱) تکرار رخداد مخارج غیر مکرر زیاد است و (۲) چنین مخارجی احتمالاً شامل اجزای سود عادی می‌شوند. ماهیت تکراری این مخارج، حداقل در سه تحقیق گذشته مورد تایید قرار گرفته است.

اتوود و زی (۲۰۱۰) در بررسی قیمت‌گذاری نادرست بازار از اقلام خاص و اقلام تعهدی به این نتیجه رسیدند که اقلام خاص با بازده غیر عادی آتی بعد از کنترل اقلام تعهدی رابطه منفی ندارد، و نیز اقلام خاص تا حدودی بیش واکنشی بازار به اقلام تعهدی را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

کردی و دیگران (۲۰۱۰) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌هایی که هیچ اقلام خاص غیر مکرری طی ۱۲ سه ماهه قبلی گزارش نمی‌کنند، به طور قابل توجه‌ای طی ۱۲ سه ماهه بعدی اقلام خاص غیر مکرر کمتری گزارش می‌کنند. آنها همچنین مدل‌های پایداری سودی را برآورد کردند که سود جاری و اقلام غیر عادی خاص را به سود در سه ماهه‌های اول و چهارم بعدی مرتبط می‌سازد. شواهد آنها نشان داد که با افزایش تکرارپذیری اقلام خاص غیر عادی گزارش شده‌ی قبلی، پایداری این اقلام نسبت به سودهای آتی نیز افزایش می‌یابد. به طور کلی شواهد آنها نشان می‌دهد که تکرار اقلام خاص غیر مکرر دوره قبلی، دارای ملاحظات پایداری برای سودها و اقلام خاص غیر عادی آتی هستند.

خدادادی (۱۳۷۵) در رساله‌ی خود با بررسی اقلام غیر مترقبه، غیر عادی و غیر مستمر به این نتیجه رسید که شواهد هموارسازی با استفاده از این اقلام وجود ندارد. هم‌چنین اقلام فوق فاقد محتوای اطلاعاتی بوده و اگر چه اهمیت این اقلام در شرکت‌های کوچک بیش از شرکت‌های بزرگ است ولی بین میزان و تعداد این اقلام با اندازه شرکت رابطه قوی و معنی‌داری وجود ندارد.

پورداداش‌وند (۱۳۸۸) نیز ارتباط بین سود عملیاتی و اقلام غیر عملیاتی با بازده و قیمت سهام و نقش آنها در پیش‌بینی سود خالص در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کرد.

نوع و روش تحقیق

این تحقیق از جمله تحقیقات کاربردی و از نظر روش در زمره تحقیقات توصیفی-همبستگی است.

فرضیه‌های تحقیق

در این تحقیق فرضیه‌ها به این صورت مطرح شد:

فرضیه اول: اقلام غیر عملیاتی سه ماهه قبل، با سود سه ماهه جاری رابطه دارد.

فرضیه دوم: بازار به پایداری خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی واکنش نشان می‌دهد.

روش آزمون فرضیه‌ها

به منظور بررسی فرضیه‌ی اول و با توجه به ماهیت اطلاعات و داده‌های تحقیق که مبتنی بر اطلاعات واقعی گذشته می‌باشد، از روش رگرسیون خطی چند متغیره به طریق مدل (۱) استفاده شد (کردی و دیگران، ۲۰۱۰):

$$INC_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ADJ\_INC_{it-1} + \alpha_2 N\_OI_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad \text{مدل (۱)}$$

که در آن:

INC_{it} : سود سه ماهه قبل از کسر مالیات برای شرکت i در سه ماهه t می‌باشد که با ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای سه ماهه مورد بررسی همگن شده است.

N_OI_{it-1} : خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی شرکت i در دوره سه ماهه $t-1$ است که بوسیله ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای سه ماهه همگن شده است.

$ADJ\_INC_{i, t-1}$: سود سه ماهه قبل از کسر مالیات برای شرکت i در سه ماهه t منهای سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی است که بوسیله ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای دوره سه ماهه همگن شده است.

ضریب خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی (α_2) در معادله (۱) متوسط ثبات و پایداری اقلام غیر عملیاتی مرتبط با سودهای سه ماهه بعدی (t) را اندازه‌گیری می‌کند. هر چه

این ضریب به ۱ نزدیک تر باشد، نشان می‌دهد که پایداری بیشتر است (شیپر و وین سنت، ۲۰۰۳).

بعد از تعیین اینکه آیا اقلام غیر عملیاتی در چهار دوره سه ماهه پایداری دارند یا خیر، به میزان واکنش بازار به این پایداری می‌پردازیم. به منظور بررسی فرضیه دوم از رگرسیون خطی چند متغیره به طریق مدل (۲) استفاده شد (کردی و دیگران، ۲۰۱۰):

$$RET_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta INC_{it} + \beta_2 PER_{it} + \beta_3 \Delta INC_{it} * PER_{it} + \varepsilon_{it} \quad \text{مدل (۲)}$$

که در آن:

RET_{it} : بازده سه ماهه شرکت i برای دوره سه ماهه t است.

ΔINC_{it} : تغییرات سود قبل از کسر مالیات سه ماهه برای شرکت i در سه ماهه t نسبت به سه ماهه $t-1$ است که بوسیله ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای سه ماهه t همگن شده است.

PER_{it} : پایداری تغییرات خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی است. اگر قدر مطلق تغییرات خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی دوره سه ماهه t بالاتر از میانه‌ی خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی چهار دوره قبل باشد، برابر ۱ و در غیر این صورت برابر صفر است. اندازه‌گیری این متغیر مشابه تحقیق کومار و کریشنن (۲۰۰۸) انجام شده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که تا قبل از سال ۱۳۸۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند. دوره تحقیق شامل دوره ۵ ساله بین ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ می‌باشد. برای این تحقیق نمونه‌گیری صورت نگرفته است و جامعه تنها با اعمال موارد زیر محدود شده است:

۱. شرکت تا پایان اسفند ماه سال ۱۳۸۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد و سال مالی آن منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

۲. شرکت سال مالی خود را در طی دوره‌های مورد نظر تغییر نداده باشد.

۳. شرکت طی دوره پژوهش فعالیت مستمر داشته و سهام آن مورد معامله قرار گرفته باشد.
۴. اطلاعات مالی مورد نیاز برای انجام این پژوهش برای دوره‌های ۳ ماهه در دوره زمانی ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۸ حداقل برای یک سال (چهار دوره سه ماهه) در دسترس باشد.
۵. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند.
- پس از در نظر گرفتن موارد فوق، از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس جامعه‌ی زیر انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت:

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
تعداد شرکت	۳۴	۶۷	۸۳	۹۱	۷۲

داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق از صورت‌های مالی و یادداشت‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و با مراجعه به نشریات منتشره، نرم افزار تدبیرپرداز، سایت بورس و اطلاعات کتابخانه شرکت بورس جمع‌آوری شد. داده‌های جمع‌آوری شده، ابتدا به صورت سری زمانی منظم در قالب بانک اطلاعات ذخیره شد. سپس با انتقال این داده‌ها به نرم افزار EXCEL و SPSS زمینه تجزیه و تحلیل این داده‌ها و نتایج حاصل از آن‌ها فراهم شد.

یافته‌های تحقیق

آمار توصیفی

آمار توصیفی، ارقام مربوط به شاخص‌های پراکندگی و مرکزی را نشان می‌دهد. مهمترین آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد مطالعه در نگاره (۱) نشان داده شده است.

تکرار (۱): آماره‌های توصیفی متغیرها در دوره مورد بررسی

انحراف معیار	میانه	میانگین	نماد	نام متغیر
۱۸۴.۰	۰۳۹.۰	۱۰۷.۰	INC	سود سه ماهه قبل از کسر مالیات
۰۶۸.۰	-۰۰۲.۰	-۰۱۴.۰	N_OI	خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی سه ماهه
۱۸۸.۰	۰۴۹.۰	۱۱۵.۰	ADJ_INC	سود سه ماهه قبل از کسر مالیات منهای خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی سه ماهه
۱۸۷.۰	۰۲۴۳.۰	۰۵۹.۰	RET	بازده سه ماهه (%)
۲۷۲.۰	۱	۹۱۹.۰	PER	پایداری خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی
۱۴۴.۰	۰	۱۴۴.۰	PER*ΔINC	پایداری اقلام خاص ضربدر تغییرات سود قبل از کسر مالیات

سود سه ماهه به طور میانگین تقریباً ۷.۱۰٪ ارزش بازار حقوق صاحبان سهام است. میانگین پایداری خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی ۹۱۹.۰ است که عددی نزدیک به یک است، به بیانی دیگر، تکرارپذیری این اقلام زیاد است.

آزمون‌های مربوط به مفروضات مدل رگرسیون

با توجه به اهمیت نرمال بودن داده‌ها در تحلیل رگرسیون، پیش از محاسبه ضریب رگرسیون و برازش مدل رگرسیون، باید نرمال بودن متغیرهای وابسته (به عنوان یک شرط استفاده از رگرسیون) مورد بررسی قرار گیرد. برای آزمون نرمال بودن متغیرهای وابسته از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد. در این آزمون فرض صفر بیانگر نرمال بودن داده‌ها است. اگر در این آزمون فرض صفر پذیرفته نشود، بیانگر غیر نرمال بودن داده‌ها است و باید برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون‌های ناپارامتری استفاده کرد. این آزمون برای متغیرهای وابسته سود سه ماهه قبل از اقلام غیر مترقبه و بازده سه ماهه انجام شد و نتایج حکایت از آن دارند که متغیرها از توزیع نرمال تقریبی برخوردارند. البته در برخی موارد که توزیع نرمال نبود، با توجه

به قابلیت نرم افزار SPSS در شناسایی داده‌های پرت، توزیع تقریباً نرمال با حذف داده‌های پرت به دست آمد. نتایج این آزمون در نگاره (۲) نشان داده شده است.

نگاره (۲): آزمون کولموگروف اسمیرنف برای متغیرهای وابسته

بازده سه ماهه (RET)	سود سه ماهه قبل از اقلام غیر مترقبه (INC)		
۵/۷۰۵	۹/۸۲۹	میانگین	پارامترهای نرمال
۰/۰۰۰۴	۱۵/۲۰۲	انحراف استاندارد	
۰/۳۱۳	۰/۲۵۱	خالص	حداکثر تفاوت‌ها
۰/۳۱۳	۰/۲۵۱	مثبت	
-۰/۲۷۰	-۰/۲۳۷	منفی	
۱/۰۴۱	۱/۱۳۱	آماره Z کولموگروف اسمیرنف	
۰/۰۶۸	۰/۰۵۵	معنی داری	
آزمون توزیع نرمال			

نتایج نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن داده‌ها رد نشد (سطح معنی داری ۰/۰۵۵ و ۰/۰۶۸ بزرگتر از ۰/۰۵ است)، پس از نظر آماری داده‌های مورد بررسی نرمال است.

همچنین بر اساس آزمون تشخیص هم‌خطی با توجه به خروجی SPSS وقتی تلورانس نزدیک به صفر است، همبستگی چندخطی بالایی وجود دارد و انحراف استاندارد رگرسیون متورم خواهد شد. و نیز اگر شاخص شرط بزرگتر از ۱۵ باشد، نشان‌دهنده وجود مشکل احتمالی است و اگر بزرگتر از ۳۰ باشد، نشان از وجود مشکل جدی دارد که باید نسبت به آن هوشیار بود. این آزمون برای مدل‌های رگرسیون انجام شد و نتایج خروجی مربوط به هر مدل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج آزمون هم‌خطی بین متغیرها برای مدل اول و دوم به ترتیب در نگاره‌های (۳) و (۴) نشان داده شده است.

نگاره (۳): آزمون تشخیص هم‌خطی بین متغیرها (مدل اول)

مدل	متغیر	مقدار خاص	شاخص شرط	آماره‌های هم‌خطی	
				تلورانس	عامل تورم واریانس (VIF)
۱	(ثابت)	۱/۵۲۵	۱/۰۰۰		
	ADJ_INC	۰/۹۲۷	۱/۲۸۲	۰/۹۲۰	۱/۰۸۷
	SI	۰/۵۴۸	۱/۶۶۸	۰/۹۲۰	۱/۰۸۷
متغیر وابسته: سود سه ماهه قبل از اقلام غیر مترقبه (INC)					

نگاره (۴): آزمون تشخیص هم خطی بین متغیرها (مدل دوم)

مدل	متغیر	مقدار خاص	شاخص شرط	آماره‌های هم خطی	
				تئورانس	عامل تورم واریانس (VIF)
۲	(ثابت)	۱/۹۳۸	۱/۰۰۰		
	ΔINC	۱/۵۹۵	۱/۱۰۲	۰/۲۵۰	۴/۰۰۴
	PER	۰/۳۳۴	۲/۴۰۹	۰/۹۹۵	۱/۰۰۶
	$PER * \Delta INC$	۰/۱۳۳	۳/۸۲۱	۰/۲۴۹	۴/۰۱۵
متغیر وابسته: سود سه ماهه قبل از اقلام غیر مترقیه (EA_RET)					

با توجه به داده‌های نگاره‌های (۳) و (۴) ملاحظه می‌شود که شاخص شرط کمتر از ۱۵ است بنابراین مشکل جدی در هم خطی چندگانه وجود نخواهد داشت. از سوی دیگر تئورانس بالاتر از صفر است و بنابراین موجب متورم شدن انحراف استاندارد رگرسیون نخواهد شد.

آزمون فرضیه‌ها

آزمون مدل اول (فرضیه اول)

خلاصه نتایج رگرسیون مدل (۱) در نگاره ۵ انعکاس یافته است.

نگاره (۵): نتایج رگرسیون مربوط مدل اول

دوره برآورد	۱۳۸۴-۱۳۸۸	معناداری (P-Value)	۰/۰۰۰
R^2 (ضریب تعیین) مدل	۰/۷۲۰	همبستگی (R)	۰/۸۴۸
R^2 (ضریب تعیین) تعدیل شده مدل	۰/۷۱۶	آماره دوربین واتسون	۱/۹۸۰
F	۱۹/۹۰۹		
نام متغیر	ضرایب (α)	آماره t	معناداری (P-Value)
عرض از مبدأ (α_0)	۰۵۷۷.۰	۲۳۵.۱۵	۰/۰۰۰
ADJ_INC	۱۵۷.۰	۱۷۳.۴	۰/۰۰۰
N_OI	۲۹۹.۰	۷۸۳.۵	۰/۰۰۰

نتایج حاصل از رگرسیون زمانی قابل اتکاست که رگرسیون برازش شده در کل معنی‌دار باشد. برای معنی‌دار بودن رگرسیون از تحلیل واریانس (آزمون F) استفاده نمودیم. مطابق با داده‌های نگاره (۵)، نظر به اینکه سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت شاخص نیکویی برازش مدل، یعنی آماره F معنی‌دار است و در نتیجه رگرسیون معنی‌دار است.

معنادار بودن آماری به این معناست که همبستگی محاسبه شده، با درجه معینی از اطمینان، با صفر تفاوت دارد. برای آزمون استقلال داده‌ها از آماره دورین واتسون استفاده شد. در این مدل مقدار این آماره $1/980$ است که نشان می‌دهد همبستگی بین باقیمانده‌های متوالی وجود ندارد.

با توجه به نگاره (۵) ضریب تعیین برابر $0/720$ و ضریب تعیین تعدیل شده $0/716$ محاسبه گردید. ضریب تعیین نشان می‌دهد تقریباً ۷۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته (سود قبل از کسر مالیات) را می‌توان به وسیله‌ی متغیرهای مستقل (اقلام خاص و سود قبل از مالیات منهای اقلام خاص دوره قبل) توضیح داد.

با توجه به ارقام منعکس در جدول، اعداد زیر ستون معناداری (p-value)، احتمال آن را نشان می‌دهد که هر ضریب α برابر صفر باشد. برای معنادار بودن ضریب کافی است مقدار این احتمال با سطح معنادار مورد نظر (در اینجا $0/05$) مقایسه شود. طبق جدول ۵، ضریب α_2 معنی دار و مثبت (۰.۲۹۹) است. بنابراین پایداری اقلام غیر عملیاتی با سود قبل از کسر مالیات دوره سه ماهه رابطه دارد، و میزان این پایداری نیز تقریباً ۳۰٪ است.

آزمون مدل دوم (فرضیه دوم)

خلاصه نتایج این رگرسیون در نگاره ۶ انعکاس یافته است.

نگاره (۶): نتایج رگرسیون مربوط به مدل دوم

۱۳۸۴-۱۳۸۸	دوره برآورد	
۰/۰۷	R^2 (ضریب تعیین) مدل	
۰/۰۴۵	R^2 (ضریب تعیین) تعدیل شده مدل	
۲/۸۷۲	F	
۰/۰۳۹	معناداری (P-Value)	
۰/۲۶۴	همبستگی (R)	
۱/۸۷۶	آماره دورین واتسون	
	نام متغیر	ضرایب (β)
	عرض از مبدأ (α_0)	آماره t
	Δ INC	معناداری (P-Value)
	PER	
	PER* Δ INC	

شاخص نیکویی برآزش مدل، یعنی آماره F معنی دار است و در نتیجه رگرسیون معنی دار است. معنادار بودن آماری به این معناست که همبستگی محاسبه شده، با درجه معینی از اطمینان، با صفر تفاوت دارد. آماره‌ی دوربین واتسون در این مدل $1/876$ است که نشان می‌دهد همبستگی بین مانده‌های متوالی وجود ندارد. ضریب تعیین برابر $0/07$ و ضریب تعیین تعدیل شده $0/045$ می‌باشد. طبق نگاره ۶، تنها ضریب β_1 معنی دار است. از آنجا که هدف این مدل، بررسی معناداری ضرایب β_2 و β_3 می‌باشد، چون سطح معناداری این دو ضریب بالاتر از $0/05$ است، می‌توان ادعا کرد که ضرایب تفاوت معناداری با صفر ندارند و به عبارت ساده تر، بازار به این پایداری واکنش نشان نداده است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این تحقیق به ارزیابی میزان پایداری اجزای غیر عملیاتی سود و چگونگی ارزشیابی این اقلام توسط بازار پرداخته شد. انتظار ما بر آن بود در صورتی که بازار پایداری اقلام غیر عملیاتی منعکس در سود را درک کرده و آن را جدی تلقی نماید، به این اقلام به عنوان اجزایی گذرا نگریسته و در تعیین ارزش شرکت آنان را دخیل نماید. بدین منظور از دو مدل رگرسیونی استفاده نمودیم. در مدل اول به بررسی میزان پایداری اجزای غیر عملیاتی و در مدل دوم به بررسی میزان واکنش بازار به این اقلام پرداخته شد. نتایج نشان داد در حالی که اقلام غیر عملیاتی شرکت‌های مورد بررسی دارای ثبات و پایداری می‌باشند اما بازار به این اقلام همانند عناصر تشکیل دهنده سود عملیاتی نگریسته و به این پایداری واکنش نشان نمی‌دهد.

در بحث تکرارپذیر بودن اقلام غیر عملیاتی، نتیجه این تحقیق با تحقیقات تجربی بلیک‌لی (۱۹۹۵)، استیوارت (۲۰۰۲)، دی مارتینو (۲۰۰۲) و فولر (۲۰۰۶) مشابه است. این تحقیقات نشان دادند که تکرار رخداد مخارج غیر مکرر زیاد است. اما نتیجه‌ی تحقیق کردی و دیگران (۲۰۱۰) با یافته‌های این تحقیق متفاوت است. همچنین در بحث واکنش بازار به اقلام غیر عملیاتی، نتیجه این تحقیق با کار محققانی همچون بریکر و دیگران (۱۹۹۵)، لالی و لیم (۱۹۹۷) متفاوت است.

استنباط این است که سرمایه‌گذاران قادر به درک این پایداری نمی‌باشند و یا سرمایه‌گذاران این پایداری را درک نموده اما آن را جدی تلقی ننموده و به آن واکنش نشان

تمی دهند. هر چند محققان بر این باورند که نگرش ترازنامه‌ای موجود در تدوین استانداردهای حسابداری و تعریف مبهم درآمد و هزینه بویژه درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی در بروز پدیده‌ی پایداری اقلام غیر عملیاتی نقش بسیار مهمی داشته است. واکنش مناسب به پدیده پایداری اقلام غیر عملیاتی مستلزم تعدد سرمایه‌گذاران حرفه‌ای با دانش حسابداری در بازار سرمایه می‌باشد. لذا از آنجا که بازار سرمایه ایران بازاری است که در آن جای خالی تحلیل‌گران و گزارش‌های مربوط به آنان به وضوح مشاهده می‌شود، بروز چنین نتایجی چندان دور از ذهن نمی‌باشد.

به محققین پیشنهاد می‌شود با تفکیک اجزای اقلام غیر عملیاتی، آزمون‌های این تحقیق را مجدداً انجام دهند. همچنین با توجه به نتایج بدست آمده از تکرارپذیر بودن اقلام غیر عملیاتی، پیشنهاد می‌شود تحقیقی پیرامون احتمال استفاده از این اقلام برای مدیریت سود در شرکت‌های ایرانی صورت گیرد.

منابع

- پورداداش وند، هادی. (۱۳۸۸). ارتباط بین سود عملیاتی و اقلام غیر عملیاتی با بازده و قیمت سهام و نقش آن‌ها در پیش بینی سود خالص در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- ثقفی، علی، کردستانی، غلامرضا. (۱۳۸۳). بررسی وتبیین رابطه بین کیفیت سود و واکنش بازار به تغییرات سود نقدی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۳۷، ۵۱-۷۲.
- خدادادی، ولی. (۱۳۷۵). وجود ماهیت و تاثیر اقلام غیر مترقبه غیر عادی. رساله‌ی دکتری. دانشگاه تربیت مدرس.
- سازمان حسابرسی. (۱۳۸۹). استانداردهای حسابداری. نشریه شماره ۱۶۰.
- Atwood, T. J. , Xie Hong. (2010). The market mispricing of special items and accruals:one anomaly or two?. *Review of Accounting and Finance Vol. 9 No. 2, pp. 156-179.*
- Bricker, R. , G. Previts, T. Robinson, and S. Young. (1995). Financial analyst assessment of company earnings quality. *Journal of Accounting, Auditing & Finance _Summer_:* 541-554.
- Burgstahler, D. , J. Jiambalvo, and T. Shevlin. (2002). Do stock prices fully reflect the implications of special items for future earnings?. *Journal of Accounting Research 40 _June_:* 585-612.

- Cready, William, Lopez J. Thomas, Sisneros A. Craig. (2010). The Persistence and Market Valuation of Recurring Nonrecurring Items. *The Accounting Review*. Vol. 85, No. 5. pp. 1577-1615.
- Elliott, J. , and J. D. Hanna. (1996) Repeated accounting write-offs and the information content of earnings. *Journal of Accounting Research* 34. Supplement_: 135-155.
- Fowler, T. (2006). The Enron trial: A few pennies can buy deception. *Houston Chronicle February 5: A1*.
- Frankel, Richard, and Litov, Lubomir. (2009). Earnings persistence. *Journal of Accounting and Economics*, 47; 182-190.
- Kumar, K. R. , G. V. Krishnan. (2008). The value-relevance of cash flows and accruals: The role of investment opportunities. *The Accounting Review Volume 83, Issue 4: 997-1040*.
- Schipper ,Katherine and Linda Vincent. (2003). Earnings Quality. *Accounting Horizons, Supplement*, pp. 97-110.